

VÆRDIUNDERSØGELSER

i pædagogisk praksis

Et redskab til retning, refleksion
og relation

Lars Christiansen

Støtte- og kontaktperson • SSP-aktør
2nd Chance 2020

Juli 2025

Indholdsfortegnelse

Forord	1
Indledning	2
Formål med værdiundersøgelser	3
Metodisk tilgang og principper.....	4
Værdiundersøgelser som modfortælling.....	5
Eksempler på spørgsmål og øvelser.....	6
Faglige perspektiver og teoretisk forankring	8
Afslutning og perspektiver	10
Litteratur og inspiration	12

Forord

Denne tekst udspringer af min egen praksis som støtte- og kontaktperson og SSP-aktør. Jeg har i årevis arbejdet med unge, der balancerer mellem overlevelse og udvikling – unge, der ofte har mistet tilliden til systemet, og som ikke altid har sproget for det, de længes efter.

I mit arbejde er det blevet tydeligt for mig, at mange unge ikke handler ud fra “problemer”, men ud fra værdier. Når man føler sig svigtet, reagerer man. Når man bliver mødt uden respekt, trækker man sig. Når man ikke bliver hørt, råber man. Bag adfærden ligger der ofte et ønske – et ønske om at blive set som menneske, ikke som sag.

Værdiundersøgelser er for mig ikke en metode i klassisk forstand. Det er en måde at komme tættere på det, der betyder noget. Det er et redskab til at gøre det usagte synligt og skabe mening, der holder – også når relationen er skrøbelig, og motivationen vakler.

Jeg bruger værdiarbejdet som en nøgle til samtale, til relation – og til samarbejde. Når den unge får mulighed for at sætte ord på, hvad der er vigtigt, bliver det også lettere at tale om retning, grænser og mål. Det gør noget ved dynamikken, når den unge mærker, at vi er nysgerrige på deres værdier – ikke bare deres fejl eller adfærd.

Denne tekst er skrevet til dig, der arbejder med mennesker i krydsfeltet mellem relation, udvikling og ansvar. Den er ikke en model, man skal følge slavisk, men et bud på, hvordan man med en enkel tilgang kan skabe dybde, tillid og faglig tyngde i sit arbejde.

Vi kommer sjældent tættere på en ung, end når vi spørger: Hvad er vigtigt for dig – og hvordan ved du det?

Indledning

Værdiundersøgelser i pædagogisk praksis

I arbejdet med børn og unge i udsatte positioner er det afgørende at finde frem til dét, der giver mening – ikke bare for den professionelle, men også for den unge selv. Værdiundersøgelser er en metode til at skabe netop denne mening. Når vi taler om værdier, taler vi om det, der ligger bag handlinger, holdninger og reaktioner. Vi får adgang til det, der motiverer – og til det, der gør ondt, når det bliver krænket.

Mange unge har ikke et sprog for deres værdier, men de handler stadig ud fra dem. Når vi skaber et rum, hvor de kan undersøge, hvad der virkelig betyder noget, åbner vi for refleksion, retning og identitetsdannelse.

Som fagperson er det lige så vigtigt at kende sine egne værdier. Værdier påvirker både relationen, tilgangen og beslutningerne i mødet med den unge. Når vi bliver bevidste om egne og andres værdier, skaber vi større mulighed for dialog, gensidig forståelse og respektfuldt samarbejde.

“Når vi kender vores værdier, kender vi også vores grænser, drømme og behov.”

Denne tekst præsenterer, hvordan værdiundersøgelser kan bruges som pædagogisk redskab i samtaler og forløb med unge – og hvordan de kan styrke både relationen og retningen i indsatsen.

Formål med værdiundersøgelser

Værdiundersøgelser er ikke et mål i sig selv, men et redskab til at skabe klarhed, motivation og relationel forståelse. Når vi arbejder med værdier sammen med unge, handler det om at hjælpe dem med at sætte ord på det, der er vigtigt – både for dem selv og i deres relationer til andre.

Formålene med værdiundersøgelser er bl.a.:

- **At skabe mening og retning**
→ Den unge får hjælp til at sætte ord på, hvad der betyder noget – og hvorfor.
- **At styrke refleksion og selvindsigt**
→ Ved at tale om værdier, åbnes der op for identitetsarbejde og personlige valg.
- **At fremme samarbejde og tillid**
→ Når vi forstår den unges værdier, bliver det lettere at møde dem med respekt og anerkendelse.
- **At forebygge konflikter og misforståelser**
→ Mange konflikter bunder i værdikollisioner – når vi får dem frem i lyset, bliver det nemmere at navigere.
- **At synliggøre det usagte**
→ Værdier er ofte ubevidste. Når de bliver tydelige, bliver adfærd lettere at forstå og arbejde med.

Værdier er som et indre kompas – værdiundersøgelser hjælper den unge med at finde nord.

Metodisk tilgang og principper

Når jeg arbejder med værdiundersøgelser, gør jeg det ikke ud fra et ønske om at “rette den unge til” – men ud fra en grundlæggende tro på, at mennesker udvikler sig bedst, når de bliver mødt med respekt, ægte nysgerrighed og frihed til selv at finde svar. Derfor er det ikke teknikken, der er vigtigst, men holdningen bag.

◆ Grundprincipper for arbejdet med værdiundersøgelser:

- **Anerkendende tilgang**
→ Vi undersøger, ikke afhører. Der findes ikke forkerte svar – kun personlige perspektiver.
- **Relationen først**
→ Tryghed er forudsætningen for åbenhed. Værdier er noget af det mest personlige, vi har.
- **Ikke-terapeutisk, men meningsskabende**
→ Vi går ikke på jagt i barndom eller traumer. Vi spørger ind til nutid og fremtid: Hvad giver mening for dig?
- **Samtale, ikke test**
→ Det handler ikke om at finde “rigtige” værdier, men om at skabe refleksion og sprog for det vigtige.
- **Bruges fleksibelt og situeret**
→ Nogle unge er klar til dybe samtaler, andre har brug for små refleksioner drysset ud over tid.

Konkrete anvendelser i praksis:

- Som opstart i et nyt forløb (for at afklare motivation og værdigrundlag)
- Når relationen er under pres (for at tale om misforståelser og forventninger)
- I arbejdet med grænser og konsekvenser (for at finde ud af, hvad der føles uretfærdigt – og hvorfor)
- I refleksion med kolleger (hvor egne værdier også bliver tydelige)

Værdiarbejde er ikke at putte noget ned i den unge – det er at hjælpe noget frem.

Værdiundersøgelser som modfortælling

Værdiundersøgelser handler ikke kun om at få indblik i den unges indre verden. De handler også om at **beskytte den unge mod sig selv**, når selvfortællingen er blevet destruktiv, fejlfyldt eller formet af omsorgssvigt.

Som fagperson har man ikke bare mulighed – men pligt – til at gå i dialog, når den unge siger sætninger som:

“Jeg er bare en, der fucker alting op.”

“Jeg underkaster mig bare systemet.”

“Jeg er dum, og jeg dur ikke til noget.”

Her kan værdiarbejdet fungere som en slags *mild konfrontation* – hvor vi bringer det frem, den unge tidligere har vist eller sagt, og spejler det tilbage som en **stærkere og mere sandfærdig fortælling**:

“Nej, jeg tror ikke, du underkaster dig. Jeg ser én, der forsøger at samarbejde, selvom det er svært.”

“Det, du gjorde for Ida i sidste uge, var faktisk en handling baseret på omsorg og ansvar – og dét siger noget om dine værdier.”

“Du siger, du er dum – men jeg ved, du har skulle være voksen alt for tidligt. Det kræver noget helt særligt. Det kræver styrke.”

Formålet her er:

- At **reparere narrativ skade** påført af fx familie, skole eller systemet
- At **holde fast i nuancer og kompleksitet**, hvor den unge har forsimplet eller forvrænget sit selvbillede
- At **styrke den unges indre dialog** og tro på sig selv – ikke med “ros”, men med **fakta og kontekst**

“Værdiundersøgelsen bliver et spejl, ikke bare for den unges håb – men for det, de allerede har overlevet og kæmpet for.”

Eksempler på spørgsmål og øvelser

Værdiundersøgelser behøver ikke være komplicerede. De opstår ofte i det enkle spørgsmål, stillet i det rette øjeblik. Det handler ikke om at “gennemføre et værdiinterview”, men om at **sætte tanker i gang, skabe undren og gøre det usagte synligt.**

Her er nogle af de spørgsmål og greb, jeg selv bruger i arbejdet med unge:

◆ Nysgerrige samtalspørgsmål

- Hvad er vigtigt for dig i et venskab?
- Hvornår føler du dig mest som dig selv?
- Hvad gør dig vred – og hvad siger det om dine grænser?
- Hvem har lært dig, hvad der er rigtigt og forkert?
- Hvad kan du slet ikke acceptere fra andre?
- Hvilken person vil du gerne være om 5 år?
- Hvilke ting i livet giver dig ro?
- Hvad er vigtigst for dig: Tryghed, frihed eller retfærdighed?
- Hvis du kunne give dine værdier videre til en lillesøster eller lillebror – hvad ville du fortælle dem?

◆ Kortøvelse – “Værdier på bordet”

Materiale: Lav (eller find) et sæt kort med ord som:

- Frihed, Loyalitet, Omsorg, Mod, Ærlighed, Sårbarhed, Tålmodighed, Fællesskab, Troværdighed, Ansvar, Retfærdighed, Humor, Grænser, Nysgerrighed...

Sådan gør du:

1. Den unge vælger 3–5 kort, som føles vigtige.

2. Tal om: *Hvorfor netop dem? Hvad betyder de? Hvordan lever du efter dem?*
3. Undersøg sammenhængen mellem værdier og adfærd: *Hvor bliver det svært? Hvor bliver det tydeligt?*

◆ Spejløvelse – “Hvordan ser andre dine værdier?”

Spørg:

- Hvis din bedste ven skulle beskrive dine værdier, hvad ville de sige?
- Hvad ville en lærer, du har respekt for, mene kendetegner dig?
- Er der en oplevelse, hvor du virkelig følte, at du stod ved dine værdier?

◆ Livslinje med værdifokus

Tegn en simpel livslinje. Tal om:

- Gode perioder: *Hvilke værdier var i spil dér?*
- Svære perioder: *Hvilke værdier blev presset, krænket eller glemt?*
- Overgangsfaser: *Hvilke værdier hjalp dig igennem det?*

Brug det fleksibelt

Nogle unge er klar til at tale i dybden – andre har brug for at reflektere i små doser over tid. Nogle vil tegne deres værdier, andre vil skrive, snakke eller bruge memes og billeder. Tilpas øvelserne til personlighed og tempo.

Det handler ikke om at finde de “rigtige” værdier – det handler om at finde den unges egne.

Faglige perspektiver og teoretisk forankring

Værdiundersøgelser er mere end en pædagogisk teknik – de hviler på en solid faglig grund, der forbinder teori, etik og praksis. Den tilgang, jeg arbejder ud fra, er ikke formelt “lånt” fra en bestemt metode. Den er opstået i praksis – i arbejdet med unge i komplekse livssituationer, hvor det at skabe mening, håb og sammenhæng er altafgørende.

Senere har jeg opdaget, at det jeg gør, også kan spejles i forskellige faglige retninger. Ikke fordi jeg bevidst har fulgt dem – men fordi de sætter ord på noget, jeg allerede oplever virker.

1. ♦ ACT – Værdier som retning under pres

Jeg har ikke bevidst arbejdet ud fra ACT (Acceptance and Commitment Therapy), men jeg har senere genkendt mine egne tilgange i dens grundtanker:

- At hjælpe unge med at identificere det, der er vigtigt for dem
- At anerkende, at livet er svært – og alligevel tage skridt i en meningsfuld retning
- At skabe afstand til indre fortællinger som “jeg duer ikke” og “jeg ødelægger alt” – og i stedet vise, at værdier og handling kan trække i en anden retning

“Når vi ved, hvad der er vigtigt for os, bliver det lettere at bære det, der er svært.”

Det, ACT kalder “værdibaseret handling”, ser jeg som den bevægelse, der opstår, når en ung begynder at tro på, at noget godt stadig er muligt – og vælger at handle i retning af det.

2. ♦ Narrativ praksis – Fortællinger som forandringskraft

Jeg arbejder aktivt med at korrigere destruktive selvfortællinger. Det gør jeg ikke med formaninger, men med konkrete modfortællinger – baseret på observationer, fakta og tidligere udsagn fra den unge selv. Det er et tydeligt træk fra narrativ teori, som ser identitet som noget, vi skaber gennem sprog og historier.

- Hvilke fortællinger styrer dine valg?

- Hvilke historier er du blevet fortalt om dig selv?
- Hvordan kan vi sammen skrive en ny fortælling, der er mere sand og mere bærende?

Når en ung siger *“jeg er bare en fiasko”*, og jeg svarer *“du har overlevet mere end de fleste – og du hjælper allerede andre”*, så placerer jeg en ny fortælling i samtalen.

3. ♦ Systemisk tænkning – Værdier skabes i relationer

Min praksis hviler også på systemisk tænkning: Intet menneske kan forstås isoleret. Værdier opstår, forhandles og justeres i samspil med andre. Derfor undersøger jeg ikke bare den unges indre liv – jeg er optaget af den unges kontekst:

- Hvem har lært dig det her?
- Hvem ser du op til – og hvorfor?
- Hvornår bliver dine værdier presset – og af hvem?

Systemisk tænkning hjælper mig med at holde blikket både åbent og ydmygt, og med at forstå, at både min og den unges stemme er en del af feltet.

Teori som sprog for praksis

Jeg bruger ikke disse teorier som manualer – men som briller, der hjælper mig med at se tydeligere. De gør det lettere at forklare og dokumentere, hvad jeg gør i mit arbejde – og hvorfor det virker.

Når praksis er ægte, og teorien hjælper os med at sætte sprog på, så bliver det ikke teori for teoriens skyld – men teori i menneskets tjeneste.

Afslutning og perspektiver

Værdiundersøgelser er ikke en metode i klassisk forstand. Det er en holdning. En måde at gå til mennesker på, hvor vi ikke kun ser adfærd og diagnose – men også længsler, håb og livsdrømme. Når vi arbejder med værdier, arbejder vi med retning, mening og tilknytning – ofte uden at det føles som “indsats” for den unge.

I min egen praksis er værdiarbejdet blevet en nøgle. En døråbner. Og nogle gange – en redningskrans. Det har givet mig mulighed for at møde unge i øjenhøjde, også når tilliden er skrøbelig. Når motivationen er væk. Når vrede og håbløshed fylder mere end fremtid.

Det er ikke altid, vi får de store gennembrud. Nogle gange planter vi bare et frø – en ny tanke, en ny sætning. Et: *“Det er jeg ikke enig med dig i”* – sagt med respekt. Og nogle gange, måneder senere, dukker den sætning op igen hos den unge – som en ny begyndelse.

Perspektiver for praksis

- Brug værdiarbejdet **tidligt i et forløb** – som brobygning og fælles grundlag
- Brug det **løbende** – som refleksion, afstemning og retning
- Brug det **når det går galt** – som en måde at forstå og reparere
- Brug det **med dig selv** – som et fagligt spejl og kompas

Værdier i systemiske sammenhænge

Når flere fagpersoner arbejder omkring samme unge, kan værdiundersøgelser give et fælles sprog. Et sprog der bygger på det, den unge selv oplever som meningsfuldt – og ikke kun på paragraffer, planer og møder. Det kan styrke samarbejdet, kvalificere indsatsen og øge tilliden mellem system og menneske.

Vi kan ikke tage beslutninger for unge. Men vi kan hjælpe dem med at finde ud af, hvorfor deres egne beslutninger betyder noget.

Det er dét, værdiarbejde handler om.

- Tak fordi du læste med.

Litteratur og inspiration

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*.

Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. Free Press.

Honneth, A. (2003). *Kamp om anerkendelse*. Hans Reitzels Forlag.

Schön, D. A. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. Basic Books.

Gade, C. B. N. (2007). *Hvad er værdier?* Aarhus Universitetsforlag.

Lynge, Søren. (2021). *Værdibaseret forandring – Livsstilsændringer i praksis*. Hans Reitzels Forlag.

Hart, S. (2009). *Den følsomme hjerne – neuroaffektiv udviklingspsykologi*. Hans Reitzels Forlag.

Dansk Center for ICDP (2023). *Værdier i samspil – ICDP i pædagogisk praksis*.

Egen praksiserfaring og samtaleforløb med unge (2014–2025)